

กิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดวัฒนธรรมศึกษาเพื่อส่งเสริมความตระหนักใน
ความแตกต่างหลากหลายทางศาสนาของนักเรียนมัธยมศึกษา*
LEARNING ACTIVITIES WITH CULTURAL STUDIES APPROACH TO ENHANCE
RELIGIOUS DIVERSITY AWARENESS OF SECONDARY STUDENTS

ภัทรวิทย์ ตันนิลกุล*, ยศวรี สายฟ้า

Patharawit Tunninkul*, Yotsawee Saifah

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

Faculty of Education, Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand

*Corresponding author E-mail: patharawit.t@vajiravudh.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดวัฒนธรรมศึกษาเพื่อส่งเสริมความตระหนักในความแตกต่างหลากหลายทางศาสนาของนักเรียนมัธยมศึกษา มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อเปรียบเทียบความตระหนักในความแตกต่างหลากหลายทางศาสนา ก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดวัฒนธรรมศึกษา และ 2) เพื่อศึกษาพัฒนาการของความตระหนักในความแตกต่างหลากหลายทางศาสนาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช.) การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี โดยมีประชากร คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช.) และมีกลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนแห่งหนึ่ง รวม 24 คน ได้มาจากการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดวัฒนธรรมศึกษา และ 2) แบบวัดเชิงสถานการณ์ เพื่อวัดความตระหนักในความแตกต่างหลากหลายทางศาสนา ซึ่งสถิติที่ใช้เพื่อวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ สถิติเชิงบรรยาย คะแนนพัฒนาการสัมพัทธ์ และสถิติเชิงอนุมาน คือ Dependent Sample t-test และใช้การวิเคราะห์แก่นสาระ ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า 1) นักเรียนที่เรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดวัฒนธรรมศึกษามีคะแนนความตระหนักในความแตกต่างหลากหลายทางศาสนาหลังเรียน ($M = 13.42$, $S.D. = 0.881$) สูงกว่าก่อนเรียน ($M = 4.5$, $S.D. = 2.554$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($t = 15.2$; $p < .001$) 2) นักเรียนทุกคนมีพัฒนาการของคะแนนความตระหนักในความแตกต่างหลากหลายทางศาสนา โดยที่พัฒนาการของนักเรียนจากบันทึกเชิงสะท้อนคิดสามารถจำแนกได้ 3 แก่นสาระ ได้แก่ 1) นานาสาระศาสนปฏิบัติ 2) อัตวิสัยในมิติศาสนา และ 3) ปรับตัวเป็น เห็นคุณค่าศาสนาในพหุสังคม

คำสำคัญ: กิจกรรมการเรียนรู้, แนวคิดวัฒนธรรมศึกษา, ความตระหนักในความแตกต่างหลากหลายทางศาสนา

Abstract

This research “Learning activities with cultural studies approach to enhance religious diversity awareness of secondary students” had two objectives: 1) To compare the pre-test and post-test of religious diversity awareness of students learning with activities with cultural studies approach and 2) To study the development of religious diversity awareness of students in schools under the Office of the Private Education Commission (OPEC) learning with activities with cultural

studies approach. This research applied a mixed-methods research methodology. The population of this research is lower secondary students in schools under the Office of the Private Education Commission (OPEC), and 24 Mattayom 1 students in a school were selected by purposive method to be a sample. The research instruments included 1) Lesson plans of learning activities with cultural studies approach and 2) A situational test for religious diversity awareness. The data analysis relied on descriptive statistics, relative gain scores, and inferential statistics, Dependent Sample t-tests, and thematic analysis to analyze qualitative data. The results revealed that 1) The average post-test religious diversity awareness score ($M = 13.42$, $S.D. = 0.881$) after learning with cultural studies approach showed a statistically significant improvement compared to the pre-test score ($M = 4.5$, $S.D. = 2.554$) at the .05 level ($t = 15.2$; $p < .001$). Additionally, each student demonstrated development in their religious diversity awareness, and 2) Students' development from reflective journals was classified into 3 themes: 1) Various religious practices, 2) Subjectivity in the religious dimension, and 3) Adapting and appreciating religion in a pluralistic society.

Keywords: Learning Activity, Cultural Studies Approach, Religious Diversity Awareness

บทนำ

สังคมปัจจุบันประกอบด้วยกลุ่มศาสนาและความเชื่อหลากหลายกลุ่ม และมีแนวโน้มการไม่นับถือศาสนาที่เพิ่มสูงขึ้น (World Population Review, 2023) ความแตกต่างหลากหลายของศาสนาอาจเป็นจุดเริ่มต้นของที่มาของความขัดแย้งในสังคมโลก ซึ่งอาจนำไปสู่ความเกลียดชัง และความรุนแรงในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งการเสียสละ การกลั่นแกล้งรังแก หรือการใช้ความรุนแรงทำลายผู้นับถือศาสนาอื่น (กฤษฎา ศุภวรรณะกุล, 2566) สอดคล้องกับ Harvard Divinity School, ธาณี ชัยวัฒน์, กฤษฎา ศุภวรรณะกุล ที่พบว่า ประเด็นทางศาสนา เป็นหนึ่งในประเด็นสำคัญที่นำมาสู่การกลั่นแกล้งรังแก และการนับถือศาสนาที่ต่างออกไปจากประชากรส่วนใหญ่มักนำมาสู่ความเสี่ยงในการตกเป็นผู้ถูกกระทำได้ โดยนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นเป็นกลุ่มนักเรียนที่โดนกลั่นแกล้งรังแกมากที่สุด แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของความตระหนักในความแตกต่างหลากหลายทางศาสนาซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการสร้างความเข้าใจและการปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมต่อผู้คนในสังคมที่มีความแตกต่างหลากหลายทางศาสนา (Harvard Divinity School, 2023); (ธาณี ชัยวัฒน์, 2561); (กฤษฎา ศุภวรรณะกุล, 2566) ตลอดจนเป็นการเตรียมความพร้อมในการประกอบอาชีพที่จะต้องปฏิบัติงานร่วมกันหรือให้บริการแก่กลุ่มต่าง ๆ ที่มีความแตกต่างหลากหลายทางศาสนาและความเชื่อ (Drexel University School of Education, 2023)

อย่างไรก็ตามการจัดการศึกษาในสาระศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ในรายวิชาของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โดยภาพรวมในปัจจุบัน พบว่า มีการเน้นเนื้อหาของศาสนาพุทธเป็นหลัก และจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในฐานะรายวิชาบังคับ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551); (Sangwanglao, J., 2024) ดังนั้นแม้ว่าผู้เรียนจะนับถือศาสนาอื่น ๆ ก็จะต้องเรียนเนื้อหาดังกล่าวเช่นเดียวกัน (จิรัชญา ชัยชุมขุน, 2563) แสดงให้เห็นว่าการสอนศาสนาที่เน้นการสอนเนื้อหาศาสนาพุทธเป็นหลัก อาจยังไม่เพียงพอที่จะนำไปสู่ความรู้เกี่ยวกับศาสนาอื่น ๆ ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำความเข้าใจในวิถีปฏิบัติของศาสนาและความเชื่อต่าง ๆ อันนำไปสู่การยอมรับ การเคารพในความแตกต่างหลากหลาย และการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมอย่างสันติ

จะเห็นได้ว่าโดยภาพรวมการเรียนรู้ศาสนาของนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในการศึกษาภาคบังคับ นักเรียนทุกคนเรียนรู้ประเด็นด้านศาสนาและความเชื่อผ่านเนื้อหาพุทธศาสนาในรายวิชาบังคับเป็นหลัก (จิรัชญา ชัยชุมขุน, 2563) อาจทำให้นักเรียนมีมุมมองต่อประเด็นทางศาสนาและความเชื่อไม่หลากหลาย ตลอดจนความเสี่ยง

จากการสำรวจที่ พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นเป็นระดับชั้นที่มีการกลั่นแกล้งรังแกสูงที่สุดโดยมีสาเหตุประการหนึ่งมาจากประเด็นทางศาสนา (ธานี ชัยวัฒน์, 2561) ตลอดจนพัฒนาการตามช่วงวัยของนักเรียน เป็นช่วงวัยที่อารมณ์รุนแรงและเปลี่ยนแปลงง่าย ต้องการการยอมรับจากสังคม อาศัยต้นแบบจากเพื่อน และมักปฏิบัติตัวเหมือนกับเพื่อน ซึ่งนักเรียนในวัยนี้สามารถเรียนรู้แนวคิดนามธรรมและสิ่งที่ซับซ้อนได้ดีขึ้น (อุบลรัตน์ เฟิงสถิตย์, 2534) ดังนั้น เพื่อให้ให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ประเด็นความหลากหลายทางศาสนาในสังคม และนักเรียนในกลุ่มมีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน การจัดการเรียนรู้โดยใช้แนวคิดวัฒนธรรมศึกษา (Cultural Studies Approach) เป็นแนวทางหนึ่งที่มีความเหมาะสมในการพัฒนาความตระหนักในความแตกต่างหลากหลายทางศาสนา เนื่องจากเน้นการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมหนึ่ง ๆ ซึ่งมีความร่วมสมัย สอดคล้องและเชื่อมโยงกับบริบททางสังคมของผู้เรียน โดยการบูรณาการองค์ความรู้ที่หลากหลาย เพื่อศึกษาผลกระทบของบุคคลแต่ละกลุ่มสังคมว่ามีมุมมองต่อปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมเหล่านั้นอย่างไร ผ่านกระบวนการสืบสอบสื่อ หลักฐานชนิดต่าง ๆ หรือประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับมุมมองที่แตกต่างกันต่อปรากฏการณ์หนึ่ง ๆ (Aksikas, J. et al., 2019); (Carey-Webb, A., 2001); (Moore, D. L., 2007)

ดังนั้น การวิจัยในครั้งนี้จึงมุ่งพัฒนาตัวแปรตาม ได้แก่ ความตระหนักในความแตกต่างหลากหลายทางศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ด้วยตัวแปรต้น ได้แก่ กิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดวัฒนธรรมศึกษาที่มีลักษณะเป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตร โดยคัดเลือกเนื้อหาที่มาจากหลากหลายกลุ่มศาสนาและความเชื่อ เนื่องจากการเรียนรู้ประเด็นทางศาสนาผ่านเนื้อหาศาสนาสาละสามารถสร้างทัศนคติเชิงบวกต่อความแตกต่างหลากหลายทางศาสนาในสังคมได้ (Halafoff, A. et al., 2019) ตลอดจนกิจกรรมการเรียนรู้รูปแบบดังกล่าวจะเป็นการเตรียมความพร้อมผู้เรียนให้มีความพร้อมในการพัฒนาตนเองในฐานะปัจเจกบุคคลที่สามารถปฏิบัติตนตามหลักศาสนาและความเชื่อที่ตนเองนับถือ ตลอดจนยอมรับและเคารพในความแตกต่างหลากหลายของศาสนาและความเชื่อสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ นอกจากนี้การวิจัยนี้ยังสามารถใช้เป็นแนวทางสำหรับครู อาจารย์ และนักวิจัยเพื่อใช้ในการพัฒนาความตระหนักในความแตกต่างหลากหลายทางศาสนาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบความตระหนักในความแตกต่างหลากหลายทางศาสนา ก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช.) ที่เรียนรู้ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดวัฒนธรรมศึกษา
2. เพื่อศึกษาพัฒนาการของความตระหนักในความแตกต่างหลากหลายทางศาสนาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช.)

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ มีวิธีการดำเนินการวิจัย ตามขั้นตอน ดังนี้

1. **รูปแบบการวิจัย** การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี โดยเก็บข้อมูลเชิงปริมาณด้วยการวิจัยก่อนการทดลองแบบศึกษากลุ่มเดียววัดสองครั้ง โดยใช้คะแนนความตระหนักในความแตกต่างหลากหลายทางศาสนา มาใช้ในการวิเคราะห์ นอกจากนั้นงานวิจัยนี้ยังได้เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากการเขียนบันทึกเชิงสะท้อนคิด
2. **ประชากรและตัวอย่างในการวิจัย** ประชากร คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่ โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช.) โดยมีตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 1 คณะ จำนวน 24 คน ได้มาจากการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง เนื่องจากเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น กลุ่มความสามารถในโรงเรียนประจำ อีกทั้งสถานศึกษามีภารกิจตามพระบรมราโชบายในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และวิสัยทัศน์คณะกรรมการอำนวยการที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนโดยใช้ศาสนาและศีลธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว

จิตใจและเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตน ตลอดจนโรงเรียนมีความพร้อมด้านโสตทัศนูปกรณ์ทำให้สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้หลากหลาย และนักเรียนสามารถเข้าถึงสื่อชนิดต่าง ๆ ได้

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แผนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดวัฒนธรรมศึกษา ในฐานะกิจกรรมเสริมหลักสูตร จำนวน 25 ครั้ง ซึ่งเนื้อหาที่ใช้ในการวิจัยเป็นประเด็นข่าวสารด้านศาสนาและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต หรือแนวปฏิบัติของศาสนาต่าง ๆ ในระยะเวลา 5 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2563 - 2567) ครอบคลุมเนื้อหาศาสนา 5 ศาสนาที่กรมศาสนาให้การรับรอง (กรมศาสนา, 2560) และการไม่นับถือศาสนาซึ่งมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในสังคมปัจจุบัน (World Population Review, 2023) รวม 5 หน่วยการเรียนรู้ ได้แก่ 1) บางกอก Gossip กระชิบ 2) Amazing Thailand 3) Traveling Abroad 4) Her Stories และ 5) Trendy Believe โดยในแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้จะใช้แนวคิดวัฒนธรรมศึกษา 4 ขั้นตอนหลัก ซึ่งสังเคราะห์มาจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดวัฒนธรรมศึกษา (Aksikas, J. et al., 2019); (Carey-Webb, A., 2001); (Moore, D. L., 2007) ดังนี้

1. การศึกษาประเด็นทางศาสนาและวัฒนธรรมจากสื่อต่าง ๆ เช่น ข่าว บทความ รูปภาพ ที่มีความเกี่ยวข้องกับบริบทของชุมชนโดยรอบและวิถีชีวิตของผู้เรียน หรือการเรียนรู้จากสถานการณ์จริง เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา หรือการทัศนศึกษาชุมชนที่มีความหลากหลายทางศาสนา เพื่อเสนอมุมมองที่มีความแตกต่างหลากหลายที่เกี่ยวข้องกับประเด็นทางศาสนา

2. การวิเคราะห์ประเด็นทางศาสนาจากสื่อหรือสถานการณ์จริง โดยใช้ความรู้พื้นฐานเดิมของผู้เรียนวิเคราะห์ความเชื่อมโยงประเด็นทางศาสนากับมิติทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

3. การอภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากประเด็นที่ได้ทำการวิเคราะห์ เพื่อการรับฟังมุมมองที่แตกต่างต่อประเด็นทางศาสนาในแต่ละคาบเรียน ซึ่งอาจเป็นลักษณะของการสนทนาระหว่างผู้นับถือศาสนาเดียวกัน (Interreligious Dialogue) หรือการสนทนาระหว่างผู้นับถือศาสนาแตกต่างกัน (Intrareligious Dialogue)

4. การสะท้อนคิด เป็นการตั้งข้อสังเกต สรุป แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความรับรู้ การยอมรับ การเห็นคุณค่า ความรู้สึกต่าง ๆ ตลอดจนแนวทางการแนวคิดและมุมมองต่าง ๆ ที่ได้รับจากกิจกรรมไปประยุกต์ใช้เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคม รวมถึงการจัดการปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ อย่างสันติ โดยการเขียนสะท้อนคิดนี้อยู่ในรูปแบบการเขียนบันทึกเชิงสะท้อนคิด (Reflective Journal) ภายหลังจากการเรียนรู้ในประเด็นทางศาสนาในแต่ละครั้ง

โดยแผนการจัดการเรียนรู้ทั้งหมดได้รับการตรวจความตรงเชิงเนื้อหา เพื่อนำมาวิเคราะห์ค่า IOC (Index of item objective congruence) จากผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในแต่ละด้าน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนศาสนา ผู้เชี่ยวชาญด้านงานกำกับคณะ และผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผลการศึกษา ซึ่งมีการตรวจแผนการจัดการเรียนรู้ใน 6 ประเด็น ได้แก่ ความครบถ้วนองค์ประกอบของแผนการจัดการเรียนรู้ จุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อและแหล่งการเรียนรู้ และการประเมินการเรียนรู้ พบว่า แผนการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นทั้งหมดมีผลการประเมิน IOC ในทุกองค์ประกอบเท่ากับ 1 หมายความว่า แผนการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับขั้นตอนการจัดการเรียนรู้รายคาบตามแนวคิด วัฒนธรรมศึกษาและวัตถุประสงค์หลักในการพัฒนาความตระหนักในความแตกต่างหลากหลายทางศาสนา สามารถนำแผนการจัดการเรียนรู้ดังกล่าวไปใช้ได้จริง

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบวัดเชิงสถานการณ์เพื่อวัดความตระหนักในความแตกต่างหลากหลายทางศาสนา เป็นแบบวัดเชิงสถานการณ์คู่ขนาน แบบอัตนัย ชุดละ 5 ข้อ คะแนนเต็มข้อละ 3 คะแนน รวมคะแนนชุดละ 15 คะแนน จำนวน 2 ชุด ใช้เพื่อวัดระดับความตระหนักในความแตกต่างหลากหลาย



ทางศาสนาของตัวอย่าง ก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดวัฒนธรรมศึกษาในฐานะกิจกรรมเสริมหลักสูตร ซึ่งแบบวัดเชิงสถานการณ์เพื่อวัดความตระหนักในความแตกต่างหลากหลายทางศาสนา จะมีการพัฒนาเกณฑ์การให้คะแนนแบบองค์รวม (Holistic Scoring Rubric) เพื่อประกอบการให้คะแนนตามโจทย์สถานการณ์แต่ละข้อ โดยได้มีการสังเคราะห์ข้อมูลจากการเรียนรู้ด้านจิตพิสัย (Clark, D. R., 2015); (Krathwohl, D. R. et al., 1964); (สมถวิล วิจิตรวรรณ, 2565) และพฤติกรรมบ่งชี้ความตระหนักในความแตกต่างหลากหลาย (Hartel, C. E., et al., 2013); (Mosley-Howard, G. S. et al., 2011); (Stinson, K. M., 2007) ซึ่งนำมาสู่พฤติกรรมบ่งชี้ความตระหนักในความแตกต่างหลากหลายทางศาสนาสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ดังนี้

1. **ขั้นการรับรู้** คือ การรับรู้เรื่องราวทางศาสนาเพื่อทำความเข้าใจประเด็นด้านความแตกต่างหลากหลายทางศาสนาในสังคม ด้วยความตระหนักในการมีอยู่ของความแตกต่างหลากหลายทางศาสนา เต็มใจที่จะรับรู้ข้อมูลดังกล่าว และสามารถเลือกรับรู้ข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ ความแตกต่างหลากหลายทางศาสนาได้

2. **ขั้นการตอบสนอง** คือ การตอบสนองต่อประเด็นด้านความแตกต่างหลากหลายทางศาสนา ด้วยการสื่อสารที่เป็นวันภาษา เช่น การพูด การสนทนา การแสดงความคิดเห็น และการรับฟังประเด็นด้านความแตกต่างหลากหลายในสังคมด้วยความเคารพและระมัดระวังเพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งระหว่างศาสนา ตลอดจนปฏิบัติต่อผู้ที่นับถือศาสนาต่างจากตนเองในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยความเคารพ โดยการตอบสนองนี้เป็นการตอบสนองด้วยความยินยอม ความเต็มใจ และความพึงพอใจ

3. **ขั้นการเห็นคุณค่า** คือ การเห็นคุณค่า การชื่นชม และการยึดถือแนวความคิดและการปฏิบัติที่เคารพความแตกต่างหลากหลายทางศาสนาที่เกิดขึ้นในสังคม อันนำมาสู่การสนับสนุนและชื่นชมการปฏิบัติต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ ความแตกต่างหลากหลายทางศาสนา การส่งเสริมให้มีการตั้งกฎกติกาเพื่อสร้างความเท่าเทียมให้แก่ผู้นับถือศาสนาต่าง ๆ และการปกป้องสิทธิและช่วยเหลือผู้ถูกรังแกจากประเด็นที่เกี่ยวข้องทางศาสนา

แบบวัดเชิงสถานการณ์แต่ละชุดที่ได้พัฒนาขึ้น ประกอบด้วยสถานการณ์ที่สอดคล้องกับประเด็นต่าง ๆ 5 ประเด็น ได้แก่ 1) ประเด็นด้านอาหารตามศาสนบัญญัติของแต่ละศาสนา 2) ประเด็นด้านการแต่งกายตามศาสนบัญญัติของแต่ละศาสนา 3) ประเด็นด้านวันสำคัญทางศาสนา 4) ประเด็นด้านผลกระทบจากการประกอบศาสนพิธี และ 5) ประเด็นด้านการทำงานร่วมกันหรือการเข้าร่วมกลุ่มของคนต่างศาสนา โดยได้มีการพัฒนาข้อคำถามเชิงสถานการณ์ประเด็นละ 3 ข้อ รวม 15 ข้อ เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่านที่มีความเชี่ยวชาญในแต่ละด้าน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนศาสนา ผู้เชี่ยวชาญด้านงานกำกับคณะ และผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผลการศึกษา โดยเลือกจากข้อคำถามที่มีค่า IOC สูงที่สุดจากการประเมินของผู้เชี่ยวชาญ 2 จาก 3 ข้อ ในแต่ละประเด็นไปใช้ในแบบวัดเชิงสถานการณ์จริงในแต่ละฉบับ พบว่า โจทย์สถานการณ์ทุกข้อที่ใช้ในแบบวัดเชิงสถานการณ์เพื่อวัดความตระหนักในความแตกต่างหลากหลายทางศาสนามีผลการประเมิน IOC เท่ากับ 1 หมายความว่า แบบวัดเชิงสถานการณ์ที่ได้พัฒนาขึ้นสามารถวัดได้ตรงกับประเด็นที่มุ่งวัด สามารถนำไปใช้ได้จริง

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนการเก็บข้อมูลวิจัย ดังนี้

4.1 ผู้วิจัยนำจดหมายขอเก็บข้อมูลวิจัยและทดลองใช้เครื่องมือแจ้งแก่ผู้บริหารสถานศึกษา และส่งใบขออนุญาตเก็บข้อมูลวิจัยและทดลองใช้เครื่องมือแก่ผู้ปกครองนักเรียนผู้เข้าร่วมการทดลองใช้เครื่องมือและนักเรียนตัวอย่างในการวิจัย

4.2 ผู้วิจัยวัดระดับความตระหนักในความแตกต่างหลากหลายทางศาสนาของตัวอย่างก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดวัฒนธรรมศึกษาในฐานะกิจกรรมเสริมหลักสูตร

4.3 ผู้วิจัยจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดวัฒนธรรมศึกษา ในฐานะกิจกรรมเสริมหลักสูตร ภายหลังเวลาเลิกเรียนในกรณีที่นักเรียนสังกัด ในเวลา 19.00 - 19.30 น. แต่ละวันใช้เวลา 30 นาที ติดต่อกันเป็นประจำทุกวัน จำนวน 25 ครั้ง ภายในระยะเวลา 5 สัปดาห์

4.4 ผู้วิจัยวัดระดับความตระหนักในความแตกต่างหลากหลายทางศาสนาของตัวอย่าง หลังการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดวัฒนธรรมศึกษาในฐานะกิจกรรมเสริมหลักสูตร

5. สถิติที่ใช้ในการวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูล สามารถอธิบายตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่มุ่งเปรียบเทียบคะแนนความตระหนักในความแตกต่างหลากหลายทางศาสนา ก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรม ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากคะแนนความตระหนักในความแตกต่างหลากหลายทางศาสนา ก่อนและหลังการเรียนรู้ด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดวัฒนธรรมศึกษา ในฐานะกิจกรรมเสริมหลักสูตร ใช้สถิติบรรยายเชิงบรรยาย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่ามัธยฐาน ค่าฐานนิยม ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่ามากที่สุด และค่าน้อยที่สุด ในการอธิบายภาพรวมคะแนนความตระหนักในความแตกต่างหลากหลายทางศาสนาของตัวอย่าง โดยการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของก่อนและหลังการเรียนรู้ด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดวัฒนธรรมศึกษาจะใช้สถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ Dependent Sample t-test ในการวิเคราะห์ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติในการวิเคราะห์ ได้แก่ โปรแกรม Jamovi เวอร์ชัน 1.1.9

นอกจากนั้น วัตถุประสงค์ที่มุ่งศึกษาพัฒนาการความตระหนักในความแตกต่างหลากหลายทางศาสนา ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพในการอธิบายข้อค้นพบ โดยข้อมูลเชิงปริมาณที่ใช้ ได้แก่ คะแนนความตระหนักในความแตกต่างหลากหลายทางศาสนา ก่อนและหลังการเรียนรู้ด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดวัฒนธรรมศึกษา ในฐานะกิจกรรมเสริมหลักสูตร โดยนำมาวิเคราะห์ด้วยการคำนวณคะแนนพัฒนาการสัมพัทธ์ (ศิริชัย กาญจนวาสี, 2557) เพื่อนำมาศึกษาาระดับพัฒนาการความตระหนักของนักเรียน นอกจากนี้ยังใช้ข้อมูลจากการเขียนบันทึกเชิงสะท้อนคิด (Reflective Journal) ที่นักเรียนทุกคนได้บันทึกภายหลังจากจัดกิจกรรมการเรียนรู้แต่ละครั้งเพื่อนำมาวิเคราะห์พัฒนาการด้านต่าง ๆ ของนักเรียน โดยใช้กระบวนการวิเคราะห์แก่นสาระ (Thematic Analysis) ซึ่ง Braun, V. & Clarke, V. ได้อธิบายขั้นตอนของกระบวนการวิเคราะห์รูปแบบดังกล่าวประกอบด้วย 1) การทำความเข้าใจกับข้อมูล 2) การสร้างรหัสเบื้องต้น 3) การค้นหาแก่นสาระ (Theme) 4) การทบทวนแก่นสาระที่ได้มา 5) การกำหนดและตั้งชื่อแก่นสาระ และ 6) การจัดทำรายงาน (Braun, V. & Clarke, V., 2006)

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง กิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดวัฒนธรรมศึกษา เพื่อส่งเสริมความตระหนักในความแตกต่างหลากหลายทางศาสนาของนักเรียนมัธยมศึกษา สามารถแสดงผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 ในตอนที่ 1 และผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 ในตอนที่ 2 ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการเปรียบเทียบคะแนนความตระหนักในความแตกต่างหลากหลายทางศาสนา ก่อนและหลังการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดวัฒนธรรมศึกษา มีผลการวิจัยตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ตารางแสดงข้อมูลสถิติบรรยายและสถิติอ้างอิงในการเปรียบเทียบคะแนนความตระหนักในความแตกต่างหลากหลายทางศาสนา ก่อนและหลังการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดวัฒนธรรมศึกษา

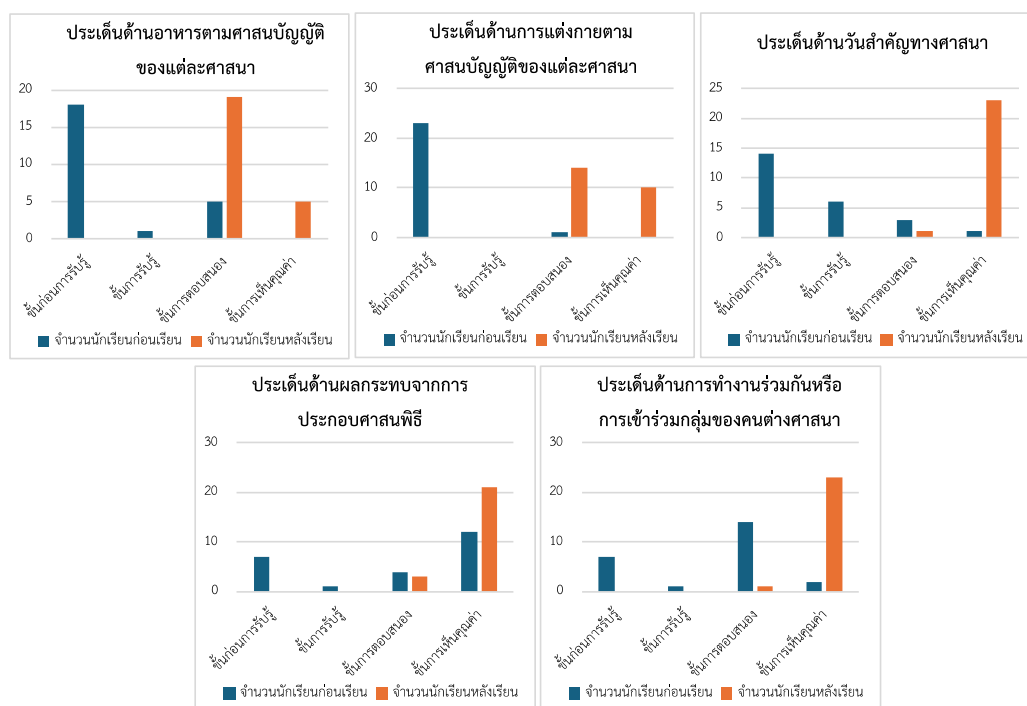
หัวข้อ	M	Med	Mod	SD	Max	Min	t*	p
คะแนนหลังเรียน	13.42	13	13	0.881	15	12	15.2	<.001
คะแนนก่อนเรียน	4.5	4.5	2	2.554	11	0		

หมายเหตุ Ha μ คะแนนหลังเรียน - คะแนนก่อนเรียน > 0; α = .05; S-W = 0.968; p = 0.624



จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นถึงการตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้น พบว่า คะแนนความตระหนักในความแตกต่างหลากหลายทางศาสนามีการแจกแจงไม่ต่างจากโค้งปกติ ($S-W = 0.968$; $p = 0.624$) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 พบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดวัฒนธรรมศึกษามีคะแนนความตระหนักในความแตกต่างหลากหลายทางศาสนาหลังเรียน ($M = 13.42$, $S.D. = 0.881$) สูงกว่าก่อนเรียน ($M = 4.5$, $S.D. = 2.554$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($t = 15.2$; $p < .001$) โดยที่คะแนนความตระหนักในความแตกต่างหลากหลายทางศาสนา ก่อนเรียน นักเรียนส่วนใหญ่ทำคะแนนได้ 2 จาก 15 คะแนน นักเรียนที่ทำคะแนนได้สูงสุดได้คะแนน 11 คะแนน ในขณะที่นักเรียนที่ทำคะแนนได้น้อยที่สุดได้คะแนน 0 คะแนน และคะแนนความตระหนักในความแตกต่างหลากหลายทางศาสนาหลังเรียน นักเรียนส่วนใหญ่ทำคะแนนได้ 13 จาก 15 คะแนน นักเรียนที่ทำคะแนนได้สูงสุดได้คะแนน 15 คะแนน ในขณะที่นักเรียนที่ทำคะแนนได้น้อยที่สุดได้คะแนน 12 คะแนน ซึ่ง ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานหลังเรียน ($S.D. = 0.881$) ลดลงมากกว่าก่อนเรียน ($S.D. = 2.554$) แสดงให้เห็นว่าคะแนนความตระหนักในความแตกต่างหลากหลายทางศาสนาหลังเรียนอยู่ในระดับที่ใกล้เคียงกันมากขึ้น

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาแยกรายประเด็นของระดับคะแนนความตระหนักในความแตกต่างหลากหลายทางศาสนา ได้แก่ ประเด็นด้านอาหารตามศาสนบัญญัติของแต่ละศาสนา ประเด็นด้านการแต่งกายตามศาสนบัญญัติของแต่ละศาสนา ประเด็นด้านวันสำคัญทางศาสนา ประเด็นด้านผลกระทบจากการประกอบศาสนพิธี และประเด็นด้านการทำงานร่วมกันหรือการเข้าร่วมกลุ่มของคนต่างศาสนา พบว่า หลังการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดวัฒนธรรมศึกษา นักเรียนมีระดับคะแนน ความตระหนักในความแตกต่างหลากหลายทางศาสนาในรายประเด็นสูงขึ้นในทุกประเด็น โดยภาพรวมหลังเรียนนักเรียนมีระดับความตระหนักในความแตกต่างหลากหลายรายประเด็นในขั้นการตอบสนองและขั้นการเห็นคุณค่าโดยสามารถแสดงจำนวนนักเรียนที่มีระดับความตระหนักในความแตกต่างหลากหลายทางศาสนาในระดับต่าง ๆ ก่อนและหลังเรียนจำแนกรายประเด็น ดังนี้



ภาพที่ 1 แผนภูมิแท่งแสดงจำนวนนักเรียนที่มีระดับความตระหนักในความแตกต่างหลากหลายทางศาสนาในระดับต่าง ๆ ก่อนและหลังเรียนจำแนกรายประเด็น

ตอนที่ 2 พัฒนาการความตระหนักในความแตกต่างหลากหลายทางศาสนาในการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดวัฒนธรรมศึกษา มีผลการวิจัย ดังนี้

คะแนนพัฒนาการสัมพัทธ์ของความตระหนักในความแตกต่างหลากหลายทางศาสนา ก่อนและหลังการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดวัฒนธรรมศึกษา พบว่า นักเรียนทุกคนมีพัฒนาการของคะแนน ความตระหนักในความแตกต่างหลากหลายทางศาสนา โดยนักเรียนมีพัฒนาการระดับปานกลาง จำนวน 1 คน มีพัฒนาการระดับสูง จำนวน 4 คน มีพัฒนาการระดับสูงมาก 19 คน แสดงให้เห็นว่าภาพรวมนักเรียนส่วนใหญ่มีพัฒนาการระดับสูงมาก

นอกจากนั้น การสังเคราะห์แก่นสาระจากบันทึกเชิงสะท้อนคิดที่นักเรียนทุกคนได้บันทึกภายหลัง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แต่ละครั้งทำให้ได้ข้อมูลเชิงคุณภาพมาสนับสนุนข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการของความตระหนักในความแตกต่างหลากหลายทางศาสนาเพิ่มเติมจากคะแนนพัฒนาการสัมพัทธ์ กล่าวคือ แก่นสาระที่สังเคราะห์ขึ้นนั้น สามารถสะท้อนความรู้ของผู้เรียนต่อประเด็นทางศาสนาต่าง ๆ ตลอดจนเป็นการสะท้อนว่าผู้เรียนมีการตอบสนองต่อประเด็นทางศาสนาทั้งที่ศาสนาที่ตนเองนับถือรวมถึงศาสนาและความเชื่ออื่น ๆ ในสังคมอย่างไร อีกทั้งการเขียนสะท้อนคิดนี้ยังแสดงถึงการเห็นคุณค่าต่อประเด็นทางศาสนาและความเชื่อต่าง ๆ ที่สำคัญต่อการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันทั้งในฐานะของศาสนิกชนที่จะต้องปฏิบัติตามศาสนาและความเชื่อที่ตนเองนับถือให้ถูกต้องและเหมาะสม ตลอดจนการเรียนรู้ศาสนาเพื่ออยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม โดยสามารถแสดงรายละเอียดของแก่นสาระที่สังเคราะห์ได้จากบันทึกเชิงสะท้อนคิด จำนวน 3 สาระ ดังตารางที่ 2 ต่อไปนี้

ตารางที่ 2 ตารางแสดงแก่นสาระ คำอธิบาย และตัวอย่างจากการวิเคราะห์บันทึกเชิงสะท้อนคิด

แก่นสาระ	คำอธิบาย	ตัวอย่าง
นานาสาระ ศาสนปฏิบัติ	นักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับศาสนาในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของนักเรียนและประเด็นร่วมสมัยที่อยู่ในความสนใจของกระแสสังคม ตลอดจนประเด็นทางศาสนาที่อาจนำไปสู่ข้อถกเถียง เช่น เสี่ยงรบกวนจากประกอบ ศาสนพิธี การเกิดขึ้นของผู้นำทางศาสนาหรือเจ้าลัทธิใหม่ ๆ รวมถึงการสร้างเทวรูปหรือเครื่องรางในศาสนาต่าง ๆ ตลอดจนได้เรียนรู้มุมมองของ	นักเรียน 17: “เรียนเรื่องการเลือกสินค้ามาจัดส่งมทาน และเลือกซื้อสินค้า เช่น ดูลากก่อนซื้อ” นักเรียน 24: “ได้เรียนรู้ว่าศาสนาอิสลามสามารถใช้บริการได้ทุก ๆ ศาสนา” นักเรียน 1: “ได้รู้ว่าเจกกับมังสวิรัตต่างกันอย่างไรและมีประเภทอะไรบ้าง” นักเรียน 3: “ศาสนาฮินดูเห็นว่า ผู้หญิงที่มีประจำเดือนมีมลทิน และถูกห้ามร่วมพิธีกรรมต่าง ๆ” นักเรียน 5: “รู้วิธีการจัดการศพของคนไม่มีศาสนา ว่าไม่ต้องจัดพิธีกรรมทางศาสนา”
อัตวิสัยในมิติ ศาสนา	นักเรียนได้เรียนรู้ศาสนาเพื่อปฏิบัติตนเป็น ศาสนิกชนตามหลักศาสนาหรือความเชื่อที่ตนเองนับถือ ตลอดจนเป็นการเรียนรู้แนวปฏิบัติของศาสนาและความเชื่อต่าง ๆ เพื่อนำมาสู่การตัดสินใจในการนับถือศาสนาของตนเองตามหลักเสรีภาพทางศาสนา	นักเรียน 14: “สามารถใช้ได้ในหลายอย่าง เช่น จัดน้ำปานะไปถวายให้พระหรือเณรในช่วงบ่าย” นักเรียน 9: “สามารถบูชาเจ้าแม่ต่าง ๆ ได้ และช่วยทำให้ปลอดภัยและมีความสุข” นักเรียน 18: “ศึกษาไว้เผื่ออยากเปลี่ยนศาสนาในอนาคต”
ปรับตัวเป็น เห็นคุณค่า ศาสนาใน พหุสังคม	นักเรียนเข้าใจในความแตกต่างหลากหลาย ทำให้เกิดการยอมรับและเคารพในความแตกต่างเหล่านั้น ซึ่งนำไปสู่การอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ อีกทั้งสามารถแสดงแนวทางการนำความรู้ทางศาสนาไปใช้ในการท่องเที่ยวศาสนสถานหรือสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและความเชื่อที่มีข้อกำหนดในการปฏิบัติต่างจากการปฏิบัติทั่วไปที่คุ้นเคย รวมถึงสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ทางศาสนา เพื่อเตรียมความพร้อมในการประกอบอาชีพด้านบริการ โดยเฉพาะในสายงานการท่องเที่ยวและการโรงแรม	นักเรียน 11: “เคารพในความเชื่อของเขา” นักเรียน 13: “ถ้ามีโอกาสได้ไปประเทศที่นับถือเจ้าแม่ นั้น ๆ เราจะได้ปฏิบัติตัวได้ถูก” นักเรียน 16: “สามารถนำไปประกอบอาชีพได้ เช่น การโรงแรม” นักเรียน 5: “ได้ใช้ไปตอนไปเป็นพนักงานต้อนรับบนเครื่องบิน” นักเรียน 1: “ในอนาคตเราอาจได้เป็นเชฟบนเครื่องบินเรา อาจจะได้ใช้ความรู้นี้มาประกอบอาชีพได้”



อภิปรายผล

จากผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดวัฒนธรรมศึกษาสามารถพัฒนาความตระหนักในความแตกต่างหลากหลายทางศาสนาซึ่งมีลักษณะเป็นพฤติกรรมทางจิตพิสัยได้จริง ตามวัตถุประสงค์การวิจัยทั้ง 2 ข้อ ได้แก่ 1) เพื่อเปรียบเทียบความตระหนักในความแตกต่างหลากหลายทางศาสนา ก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดวัฒนธรรมศึกษา และ 2) เพื่อศึกษาพัฒนาการของความตระหนักในความแตกต่างหลากหลายทางศาสนาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น เนื่องจากกิจกรรมการเรียนรู้ดังกล่าวมีความสอดคล้องกับลำดับขั้นการพัฒนาจิตพิสัย (Krathwohl, D. R. et al., 1964) และลำดับขั้นตอนในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนา จิตพิสัย (เอกนถน บางท่าไม้, 2558) กล่าวคือ ในขั้นที่ 1 การศึกษาประเด็นทางศาสนาและวัฒนธรรมจากสื่อต่าง ๆ เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับศาสนาในหัวข้อที่หลากหลายผ่านสื่อ เช่น ข่าวสาร รูปภาพ วิดีทัศน์ หรือการบอกเล่าผ่านผู้มีประสบการณ์ตรงกับประเด็นทางศาสนาเหล่านั้น สอดคล้องกับขั้นการรับรู้ ซึ่งการพัฒนาจิตพิสัยในขั้นตอนนี้ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงออกผ่านการตอบคำถาม การแสดงความคิดเห็น และการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ตลอดจนขั้นที่ 4 ของกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดวัฒนธรรมศึกษา คือ การสะท้อนคิด สอดคล้องกับ ขั้นเห็นคุณค่า ซึ่งในขั้นนี้นักเรียนจะได้แสดงความคิดเห็นถึงความชอบ การยอมรับ การเคารพ หรือการประนีประนอมต่อประเด็นทางศาสนาต่าง ๆ ผ่านการเขียนบันทึกเชิงสะท้อนคิด ซึ่งการเห็นคุณค่านี้เป็นพื้นฐานของการพัฒนาในขั้นการจัดระบบและการสร้างลักษณะนิสัยต่อไป โดยการพัฒนาจิตพิสัยในขั้นเห็นคุณค่านี้ ผู้เรียนจะแสดงออกถึง การยอมรับ ความชื่นชอบ และผูกพันกับคุณค่าต่าง ๆ ซึ่งเป็นองค์ประกอบทางจิตพิสัยที่มุ่งพัฒนา

รวมไปถึงกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดวัฒนธรรมศึกษาในการวิจัยครั้งนี้มีการออกแบบหน่วยการเรียนรู้ที่เรียงลำดับจากสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวที่สุดในบริบทเชิงพื้นที่ กล่าวคือ เริ่มต้นจากหน่วยการเรียนรู้ที่อธิบายประเด็นทางศาสนาที่สัมพันธ์กับจังหวัดที่ตั้งสถานศึกษา แล้วในหน่วยการเรียนรู้ถัดมาจึงขยายขอบเขตเนื้อหาไปยังภูมิภาคอื่นของประเทศ ระดับชาติ จนถึงระดับนานาชาติ ซึ่งทำให้นักเรียนสามารถอธิบายทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางศาสนาต่าง ๆ ในระดับที่ใกล้ตัวมากขึ้นโดยอาศัยพื้นฐานความรู้จากบริบทใกล้ตัว ทำให้เกิดความรับรู้ในความแตกต่างหลากหลายทั้งในระดับชุมชน ภูมิภาค ประเทศ และโลก ซึ่งนำมาสู่ความตระหนักในความแตกต่างหลากหลายทางศาสนาในที่สุด ซึ่งการเรียงลำดับเนื้อหาเช่นนี้สอดคล้องกับแนวคิดการขยายขอบเขต (Expanding Environments Approach) ที่ออกแบบการเรียนรู้จากบริบทที่ใกล้ตัวผู้เรียนแล้วขยายออกไปสู่บริบทต่าง ๆ ที่ใกล้ตัวผู้เรียนมากขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนสามารถใช้ความรู้จากประเด็นที่นักเรียนสามารถทำความเข้าใจได้ง่ายในบริบทใกล้ตัวเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจต่อประเด็นในบริบทที่ใกล้ตัวและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น (Lerich, L. W., 1987)

ตลอดจนช่วงเวลาในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดวัฒนธรรมศึกษามีความเหมาะสมต่อการพัฒนาพฤติกรรมทางจิตพิสัย กล่าวคือ การจัดกิจกรรมตลอดระยะเวลา 25 วัน ในช่วงเวลาหนึ่งเดือน เป็นช่วงเวลาที่นักเรียนมีโอกาสได้รับรู้ประเด็นทางศาสนาในหลากหลายบริบทอย่างต่อเนื่อง และมีการสะท้อนคิดสิ่งที่เรียนรู้เป็นประจำทุกวันทำให้นักเรียนเห็นคุณค่าของสิ่งที่นักเรียนได้เรียนรู้มาใหม่ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนา ความตระหนัก สอดคล้องกับ Ball-Rokeach, S. J., Krathwohl, D. R. et al. ที่อธิบายว่าการพัฒนาพฤติกรรมด้านจิตพิสัยควรใช้การจัดการเรียนรู้ที่มีความต่อเนื่องและสม่ำเสมอ (Ball-Rokeach, S. J., 1973); (Krathwohl, D. R. et al., 1964) นอกจากนี้ Gravino, P. et al. ยังเสนอว่าการเรียนรู้ในระยะเวลา 25 ครั้ง เป็นระยะเวลาที่เหมาะสมต่อการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่ผู้เรียนสามารถจัดการกับข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้เรียนมาและนำไปสู่การประยุกต์ใช้ (Gravino, P. et al., 2017)

สรุปและข้อเสนอแนะ

กิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดวัฒนธรรมศึกษาสามารถพัฒนาความตระหนักในความแตกต่างหลากหลายทางศาสนาได้จริง ดังเห็นได้จากคะแนนความตระหนักในความแตกต่างหลากหลายทางศาสนาหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน และนักเรียนทุกคนมีพัฒนาการของคะแนนความตระหนักในความแตกต่างหลากหลายทางศาสนา ซึ่งนักเรียนมีการพัฒนาการด้านความตระหนักเนื่องจากนักเรียนรับรู้ถึงการมีอยู่ของศาสนาและความเชื่อที่มีความหลากหลายของวิถีปฏิบัติ และวัฒนธรรมต่าง ๆ รวมถึงสามารถอธิบายแนวทางการประยุกต์ใช้ความรู้เหล่านั้นในชีวิตประจำวันเพื่อการปฏิบัติตนในฐานะปัจเจกบุคคลและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมอย่างสงบและสันติได้จากผลการวิจัยข้างต้นนำไปสู่ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ กล่าวคือ ควรนำรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ดังกล่าวไปใช้ในกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่เป็นกิจกรรมเสริมหลังเลิกเรียน หรือกิจกรรมค่ายคุณธรรมต่าง ๆ ตลอดจนนำไปประยุกต์ใช้ในกิจกรรมการเรียนรู้ในชั้นเรียนของรายวิชาที่มีความเกี่ยวข้องกับศาสนา เพื่อให้ นักเรียนเกิดความตระหนักในความแตกต่างหลากหลายทางศาสนา ที่สามารถทำให้นักเรียนรับรู้ในการมีอยู่ของความแตกต่างหลากหลายของศาสนาในสังคม อันนำไปสู่การยอมรับ ความเคารพซึ่งกันและกัน และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งถัดไป คือ ควรมีการนำขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 4 ขั้นตอนหลักที่ได้สังเคราะห์ขึ้นใหม่ไปทดลองใช้กับการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนในรายวิชาพื้นฐานในศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม เพื่อศึกษาว่าเมื่อนำการจัดการเรียนรู้รูปแบบดังกล่าวไปใช้จะพบข้อจำกัด หรือมีสิ่งใดต้องปรับให้เหมาะสมกับบริบท และจะสามารถพัฒนานักเรียนให้เกิดความตระหนักได้มากน้อยเพียงใด รวมถึงควรทดลองนำรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดวัฒนธรรมศึกษาไปใช้พัฒนาความตระหนักในด้านอื่น ๆ เช่น ความตระหนักทางวัฒนธรรม (Cultural Awareness) ความตระหนักในความแตกต่างทางเพศ (Sexual Diversity Awareness)

เอกสารอ้างอิง

- กรมศาสนา. (2560). ศาสนาในประเทศไทย. เรียกใช้เมื่อ 16 สิงหาคม 2567 จาก <https://www.dra.go.th/files/knowledge/5bda6ca834d63.pdf>
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กฤษฎา ศุภวรรณกุล. (2566). “อดีตทางศาสนา” เมื่อศาสนาเข้าร่วมในความขัดแย้ง มนุษย์จะไม่ปรานีและอ้อมมือ. เรียกใช้เมื่อ 16 สิงหาคม 2567 จาก <https://prachatai.com/journal/2023/02/102578>
- จิรัชญา ชัยชุมขุน. (2563). ทำไมวิชาศาสนาถึงเน้นแค่พระพุทธรูปมีความเชื่อหลากหลาย ว่าด้วยการสอนศาสนาในโลกที่ผู้คน. เรียกใช้เมื่อ 16 สิงหาคม 2567 จาก <https://thematter.co/social/learning-religion-in-school/125648>
- ธานี ชัยวัฒน์. (2561). การแก่งัดกันของเด็กนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาและอาชีวศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล. เรียกใช้เมื่อ 16 สิงหาคม 2567 จาก https://drive.google.com/file/d/1gb_skMEj3INX_gTtW0c-rm7leY6JmYXP/view
- ศิริชัย กาญจนวาสี. (2557). การคำนวณคะแนนพัฒนาการ (GainScores). วารสารสมาคมวิจัยสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 1(1), 1-20.
- สมถวิล วิจิตรวรรณ. (2565). แบบวัดเชิงสถานการณ์: ประยุกต์ใช้วัดคุณลักษณะนิสัย. วารสารการวัดประเมินผล สถิติ และการวิจัยทางสังคมศาสตร์, 3(1), 11-19.
- อุบลรัตน์ เพ็งสฤติย์. (2534). จิตวิทยาพัฒนาการ. เรียกใช้เมื่อ 10 กันยายน 2567 จาก [http://old-book.ru.ac.th/e-book/inside/html/dlbook.asp?code=PC290\(54\)](http://old-book.ru.ac.th/e-book/inside/html/dlbook.asp?code=PC290(54))

- เอกนถน์ บางท่าไม้. (2558). การบูรณาการรูปแบบการเรียนการสอนตามหลักการพัฒนาจิตพิสัยสำหรับการเรียนการสอนในปัจจุบัน. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 12(1), 30-38.
- Aksikas, J. et al. (2019). Cultural Studies in Classroom and Beyond Critical Pedagogies and Classroom Strategies. Retrieved August 10, 2024, from https://www.researchgate.net/publication/337559590_Cultural_Studies_in_the_Classroom_and_Beyond_Critical_Pedagogies_and_Classroom_Strategies_Critic_al_Pedagogies_and_Classroom_Strategies
- Ball-Rokeach, S. J. (1973). Values and violence: A test of the subculture of violence thesis. *American Sociological Review*, 38(6), 736-749.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3(2), 77-101.
- Carey-Webb, A. (2001). *Literature and Lives: A Response-Based, Cultural Studies Approach to teaching English*. Urbana, IL: National Council of Teachers of English.
- Clark, D. R. (2015). Bloom's Taxonomy: The Affective Domain. Retrieved August 10, 2024, from http://www.nwlink.com/~donclark/hrd/Bloom/affective_domain.html
- Drexel University School of Education. (2023). The importance of diversity & multicultural awareness in education. Retrieved August 10, 2024, from <https://drexel.edu/soe/resources/student-teaching/advice/importance-of-cultural->
- Gravino, P. et al. (2017). *Experimental assessment of the emergence of awareness and its influence on behavioral changes*. Bern: Springer.
- Halafoff, A. et al. (2019). Want a safer world for your children? Teach them about diverse religions and worldviews. Retrieved August 10, 2024, from https://theconversation.com/want-a-safer-world-for-your-children-teach-them-about-diverse-religions-and-worldviews-113025?fbclid=IwAR3YZSX42R2own5sQqmG9bneh1JnsUuJW5Kkq3oZ_WgXFFVytLcFBLOXpfQ
- Hartel, C. E., et al. (2013). IDADA: The individual difference approach to assessing and developing diversity awareness. *Journal of Management & Organization*, 19(1), 60-74.
- Harvard Divinity School. (2023). Cultural Studies. Retrieved August 10, 2024, from <https://rpl.hds.harvard.edu/what-we-do/our-approach/cultural-studies>
- Krathwohl, D. R. et al. (1964). *Taxonomy of educational objectives: the classification of educational goals handbook II affective domain*. New York: McKay.
- Lerich, L. W. (1987). The Expanding Environments Sequence in Elementary Social Studies: The Origins Theory & Research in Social Education. Retrieved October 11, 2024, from <https://doi.org/10.1080/00933104.1987.10505542>
- Moore, D. L. (2007). *Overcoming religious illiteracy: A cultural studies approach to the study of religion in secondary education*. New York: Palgrave Macmillan.
- Mosley-Howard, G. S. et al. (2011). Development and validation of the Miami University Diversity Awareness Scale (MUDAS). *Journal of Diversity in Higher Education*, 4(2), 65-78.
- Sangwanglao, J. (2024). Competency-Based Education Reform of Thailand's Basic Education System: A Policy Review. *ECNU Review of Education*, 11(1), 1-13.

- Stinson, K. M. (2007). Diversity Awareness Profile (DAP): Facilitator's Guide. San Francisco: John Wiley & Sons.
- World Population Review. (2023). Religion by Country 2024. Retrieved August 10, 2024, from <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/religion-by-country>